

aralarında Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib b. Hâşim'in de bulunduğu Kureys temsilcileridir. Bazı kaynaklarda yer alan, doğruluğu şüpheli uzun bir rivayete göre bu heyetin ziyareti esnasında gönderilecek peygamber hakkında bilgi sahibi olduğu söylenen Seyf b. Züyezen'in Abdülmuttalib ile baş başa konuştuğu, ona saklaması şartıyla önemli bir sırrı açıp o sırada henüz iki yaşlarında olan torunu Muhammed'in peygamber olarak görevlendirileceğini müjdelediği ve sırtındaki nübüvet mührü başta olmak üzere bazı özelliklerini ona açıkladığı anlatılır (Ezrakî, I, 149-154; İbn Abdürabbih, II, 23-28; Süheylî, II, 87-88). Bu rivayet dolayısıyla Seyf Hanîfler'den sayılmış (Cevâd Ali, VI, 463), hatta onun Resûl-i Ekrem'e ulaştığı ve sahâbi olduğu bile söylenmiştir (İbnü'l-Esîr, II, 382-383). Ancak Seyf'in iktidarının yaklaşık iki yıl sürdüğü ve 575 yılında Hz. Muhammed henüz dört beş yaşlarında iken kendisine hizmet için Yemen'de alıkoyduğu bazı Habeşliler tarafından San'a'da öldürüldüğü ve yerine kardeşi Şührabîl'in geçtiği bilinmektedir. Seyf b. Züyezen'in yabancısı işgaline karşı gerçekleştirdiği bu mücadele Araplar arasında dilden dile dolaşan bir destan kahramanı olmasını sağlamış, *Sîretü Seyf b. Züyezen* adlı destan anonim hikâyelerden biri olarak *Sîretü 'Antere, Sîretü'l-Emîre Zâtilhimme* ve *Sîretü Baybars* gibi eserler arasına girmiştir (bk. SÎRETÜ SEYF b. ZÜYEZEN).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 17, 62-65, 68; a.mlf., *Kitâbü't-Ticân fi mülûki Hîmyer*, San'a 1979, s. 317-321; Ezrakî, *Ahbâru Mekke* (Melhas), I, 148-154; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 945-958, 965; İbn Abdürabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, II, 23-28; Hemdânî, *el-İktîl* (nşr. Muhammed b. Ali el-Ekva' el-Hivâlî), Kahire 1386/1966, II, 254-263; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, II, 87-88; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 382-383; R. Paret, *Sirat-Saif ibn Dhi Yazan; ein arabischer Volksroman*, Hannover 1924; a.mlf., "Seyf b. Zî Yezen", *IA*, X, 532-534; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, II, 596-598; III, 524-527; IV, 77-

78, 99, 418; VI, 463, 488-489; IX, 752-753, 758-759; M. Abduh Gânim, *Seyf b. Züyezen*, Beyrut 1964; Ebû'n-Nasr Ömer, *Seyf b. Züyezen*, Beyrut 1971; Üfîet Ömer el-İdilîbî, *Nazra fi edebine's-şâ'bi: Elf leyle ve leyle ve Sîretü Seyf b. Züyezen*, Dimaşk 1974; Süreyyâ Menkûş, *Seyf b. Züyezen beyne'l-hakîka ve'l-üstûre*, Bağdad 1980; Mustafa Fayda, *İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara 1982, s. 10-12; Fârûk Hurşîd, *Muğâmerâtü Seyf b. Züyezen*, Kahire 1413/1992; Saîd Yaktîn, *Zahîretü'l-'acâ'ibi'l-'Arabiyye Seyf b. Züyezen*, Beyrut 1994; J. Chelhod, "La geste du roi Sayf", *RHR*, CLXXI/1 (1967), s. 181-205; H. T. Norris, "Sayf b. Dî Yazan and the Book of the History of the Nile", *Quaderni di Studi Arabi*, VII, Venezia 1989, s. 125-151; P. Heath, "Sira Sha'biyya", *EL* (Fr.), IX, 689-690; J. P. Guillaume, "Sayf Ibn Dhi Yazan", *EL* (Fr.), IX, 105-106.

MUSTAFA FAYDA

SEYFEDDİN el-ÂMÎDÎ

(bk. ÂMÎDÎ, Seyfeddin).

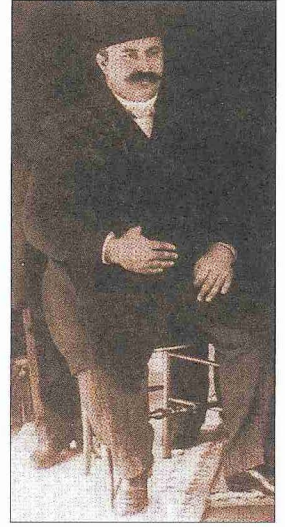
SEYFEDDİN el-BÂHARZÎ

(bk. BÂHARZÎ, Seyfeddin).

SEYFEDDİN EFENDİ, Şehzade (1874-1927)

Hânende ve bestekâr.

10 Şâban 1291 (22 Eylül 1874) tarihinde Beşiktaş Sarây-ı Hümâyunu'nda doğdu. Asıl adı Mehmed Seyfeddin'dir; müzik tarihinde daha çok Seyfeddin Osmanoğlu diye tanınır. Sultan Abdülaziz'in beş oğlundan en küçüğü olup annesi Gevherî Vâlide Sultan'dır. Çocukluk ve ilk gençlik yılları Fer'iye Sarayı'ndan geçti, bir ara Küçük Çamlıca'da bir köşkte yaşadı. Sonraları hayatını, yazları Suadiye'deki köşkünde, kışları da yine Fer'iye Sarayı'nda geçirdi. Görüldüğü denizcilik öğrenimiyle iyi bir kaptan

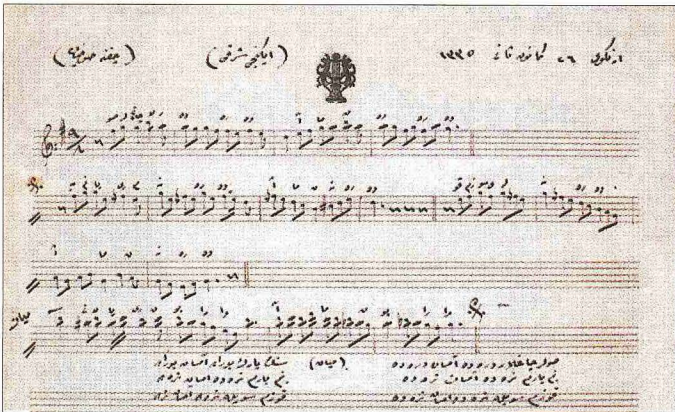

Şehzade
Seyfeddin
Efendi

olarak yetişti. Osmanlı hânedanı 1924 Martında Türkiye'yi terketmeye mecbur edildiğinde bahriye feriki rütbesindeydi. Hânedân-ı Âl-i Osmân, Murassa' Osmânî ve Murassa' Mecîdî nişanları sahibi olan Seyfeddin Efendi yerleştiği Nis'te (Nice) 19 Ekim 1927'de vefat etti, naaşı Şam'da Selimiye Camii haziresindeki Sultan Vahdeddin'in kabrinin yanına defnedildi. Oğulları Şehzade Mehmed Abdülaziz, Mahmud Şevket ve Ahmed Tevhid efendiler iyi birer tambûrî, kızı Fatma Gevherî Sultan pek çok bestesi bulunan usta bir tambur ve kemençe icracısıdır.

Osmanlı hânedanında III. Selim'den sonra yetişmiş en büyük bestekârlardan olan Seyfeddin Efendi, İstanbul'da birçok müzikşinası himaye etmiştir. Saraydaki eğitimi sırasında sanata karşı yeteneğiyle dikkat çekmiş, küçük yaşlarda resim ve müzik dersleri almaya başlamıştır. Müzikteki hocaları arasında Tanbûrî Cemil Bey ile Santûrî Edhem Efendi en önemlileridir. Zekâizâde Hâfız Ahmed Efendi ise (Irsoy) imamlığını yapmıştır. Kaptanlığı, ressamlığı, şairliği ve mahyacılığıyla tanınmasına rağmen Seyfeddin Efendi'nin en önemli özelliği müzikşinasılığıdır.

Bestekârlığı yanında iyi bir hânende, piyano, tambur, kemençe ve özellikle kanun sazında düzeyli bir icracıdır. Dinî ve din dışı sahalarda klasik üslûpta bestelediği peşrev, saz semâisi, marş, longa, tavşanca, beste, semâi, şarkı, tevşih ve ilâhi formlarındaki eserleri onun bestecilikteki başarısını göstermektedir (Murat Bardakçı, koleksiyonda bulunan Seyfeddin Efendi'nin yetmiş üç adet eserinin listesini yayımlamıştır; *Antik ve Dekor*, sy. 100 [2007], s. 112). Seyfeddin Efendi'nin bestesi olmasına rağmen yakın zamanlara kadar Tan-

Şehzade
Seyfeddin
Efendi'nin
kendî el vazîsıyla
bir eserinin
notası

bûrî Cemil Bey'in eseri olarak icra edilmiş olan ünlü bayatî peşrevi bu formun şahe-serleri arasında sayılır. Ayrıca hüzzam, rast, sabâ peşrevleri; rast, süzidil, şevkefzâ saz semâileri; mâhur tavşancaları; "Hüs-n-i ânın nakş olundu kalbime ey meh-cemâl" mısrayla başlayan eviç semâisi; "Bu mihnet-gâh-ı âlemde garîbim yâ Resûlallah" mısrayla başlayan hüzzam ve, "Nebîler serveridir Muhammed" mısrayla başlayan şehnaz tevşihleriyle, "Dertli olan kullarına kıl devâ" ve, "Halâs et kalbimiz hubb-i sivâdan" mısrayla başlayan ferahfezâ ilâhileri onun eserlerinden bazılarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Selâhattin Gürer, *Âşık Yunus Emre'nin Bes-telenmiş Şiirleri*, İstanbul 1961, s. 20-21; Sadun Kemali Aksüt, *500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1967, s. 192-193; Kıp, *TSM Saz Eserleri*, s. 6; Töre, *İlahiler*, V, 120-121; VIII, 8-9, 11, 12-13; IX, 16-17, 120-121; *TSM Sözlü Eserler*, s. 143; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, II, 56, 135-136; Gültekin Oransay, "Yayınlanmış Türk Din Musikisi Sözlü Anıtlarının Ezgileyicileri", *AÜ İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, III, Ankara 1977, s. 192; Murat Bardakçı, "Osmanlı Hanedanı'nın Az Bilinen Önemli Bir Bestekân", *Antik ve Dekor*, İstanbul 2007, sy. 100, s. 110-114; Öztuna, *BTMA*, II, 300.

NURİ ÖZCAN

SEYFEDDİN GAZİ I

(سيف الدين الغازي)

Seyfüddin el-Gâzi

b. İmâdiddin Zengî b. Aksungur
(ö. 544/1149)

Musul atabegi
(1146-1149).

500 (1106-1107) yılında doğdu. Musul Atabegi I. İmâdüddin Zengî'nin büyük oğludur. Babası Ca'ber Kalesi'ni kuşattığı sırada şehid edildiğinde (541/1146) Irak Selçuklu Sultanı Mesud'un kendisine iktâ ettiği Şehrizor'da bulunan Seyfeddin Gazi, Musul nâibi Ali Küçük'ün davetiyle yola çıktı. İmâdüddin Zengî'nin atabegi olduğu Selçuklu Meliki Alparslan b. Mahmûd'un Musul'u ele geçirme girişimini önleyip şehre hâkim oldu ve onu bir kalede hapsetti (İbn Hallikân, IV, 4). Sultan Mesud, aralarındaki iyi ilişkiler ve kendisine duyduğu güven dolayısıyla Seyfeddin Gazi'nin Musul hâkimiyetini onayladı. Babasının vefatı sırasında yanında bulunan kardeşi Nûreddin Mahmud ise Halep'e giderek şehri hâkimiyeti altına aldı. Böylece Musul Atabegliği'nin Suriye ve el-Cezîre'deki toprakları Halep ve Musul merkez olmak üzere ikiye bölünmüş oldu.

İmâdüddin Zengî'nin ölümünün ardından Ermeniler, Urfa'da isyan ederek şehri eski Urfa Kontu II. Joscelin'e teslim ettiler. Durumu öğrenen I. Seyfeddin Gazi, Urfa'ya Ali Küçük idaresinde bir ordu sevketti. Ancak daha önce yetişen Nûreddin Mahmud isyanı bastırıp şehre hâkim olunca Musul kuvvetleri geri dönmek zorunda kaldı. Bu durum iki kardeş arasında kısa süreli bir gerginliğe yol açtı. Mardin ve Hisnikyâf Artuklu beylerinin Zengî'nin zaptetmiş olduğu topraklarını geri almaya girişmeleri yüzünden Seyfeddin Gazi, Urfa'nın Halep'e bağlanmasını kabullenmek zorunda kaldı. Artuklular'a karşı harekete geçen Seyfeddin Gazi Hani, Meyyâfârikîn (Silvan), Cebel-i Cur, Zülkarneyn, Şabaktan, Tel Mevzen, Dara ve diğer bazı yerleri aldıktan sonra Mardin'e hücum edip büyük tahribat yaptı. Mardin Artuklu Beyi Timurtaş elçi göndererek kızını da vermek suretiyle onu anlaşmaya ve Musul'a dönmeye ikna etti (542/1147).

İmâdüddin Zengî'nin Urfa'yı fethi sebebiyle düzenlenen II. Haçlı Seferi'ne katılan ve Nisan 1148'de Filistin'e ulaşan Haçlı ordularının ilk hedefi Dimaşk Atabegliği toprakları oldu. Dimaşk'ın kuşatılması üzerine vezir Muinüddin Üner, Seyfeddin Gazi'ye âcil yardım çağrısında bulundu. Büyük bir orduyla Musul'dan yola çıkan Seyfeddin Gazi, Halep'ten kardeşi Nûreddin Mahmud'u da alarak Humus'a geldi. Seyfeddin Gazi'nin şehre bir nâib gönderme hususunda ısrarı karşısında tedirgin olan Dimaşklı yöneticiler, Seyfeddin Gazi'nin Dimaşk'ı alması durumunda Filistin'deki Haçlı varlığının sona ereceğini söyleyerek Haçlılar'ı çekilmeye ikna ettiler. Seyfeddin Gazi, Haçlılar'ın Dimaşk'tan ayrılmasının ardından Nûreddin Mahmud'un Üner ile birlikte Haçlılar'ın elindeki Ureyne (Arîme) Kalesi'ne karşı düzenlediği sefere (543/1148) büyük bir kuvvet gönderdi. Haçlılar'ın yenilgiye uğratılması ve kalenin tahrip edilmesinden sonra ordular Humus'ta bulunan Seyfeddin Gazi'nin yanına döndü. Nûreddin Mahmud, aynı yıl Halep'e saldırmayı planlayan Haçlılar'ı Yağra'da ağır bir hezimete uğrattı (Receb 543 / Kasım-Aralık 1148) ve aldığı esirlerden bir kısmını Seyfeddin Gazi'ye gönderdi. Bu durum Seyfeddin Gazi'nin bu savaşta da Nûreddin Mahmud'a yardım ettiğini göstermektedir.

Mardin Artuklu Beyi Timurtaş daha önce söz verdiği gibi kızını çeyiziyle birlikte Musul'a gelin olarak gönderdi. Ancak Seyfeddin Gazi bu sırada ağır hasta olduğundan evlilik gerçekleşmedi. Hummaya ya-

kalan Seyfeddin Gazi 544 yılı Cemâziyelâhir ayı sonlarında (Kasım 1149 başları) Musul'da vefat etti ve yaptırdığı el-Medresetü'l-Atabekiyetü'l-Atîka'ya defnedildi. Nûreddin Mahmud'un yetiştirip kızıyla evlendirdiği oğlu genç yaşta öldüğü için halefi bulunmadığından vasiyeti üzerine yerine kardeşi Kutbüddin Mevdûd geçti. Musul Atabegleri'nin tarihini yazan İbnü'l-Esîr, I. Seyfeddin Gazi'yi cesur, cömert ve yüksek ahlâklı bir yönetici olarak tanımlar ve Selçuklu hükümdarları dışında başında sancak taşıyan ilk emir olduğunu kaydeder. Hayır işleriyle ilgilenen, ilmi ve âlimleri seven, şairleri himaye eden Seyfeddin Gazi, Musul'da Bâbü'lmeşraa'da sûfiler için bir ribât yaptırmıştır. Şair Haysa Beysa onu öven bir kaside yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsi, *Târîhu Dimaşk* (Amedroz), s. 282, 284-285, 298-299; İbnü'l-Ezrak el-Fârikî, *Târîhu Meyyâfârikîn ve Âmid: Kısmü'l-Artukıyyîn* (nşr. Ahmet Savran), Erzurum 1987, s. 82-83; İbnü'l-Esîr, *et-Târîhu'l-bâhir fi'd-devleti'l-Atabekiyeye bi'l-Mevşil* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Tuleymât), Kahire 1382/1963, s. 84-93; a.m.f., *el-Kâmil* (trc. Abdülkerim Özeydin), İstanbul 1987, XI, 106-107, 114-115, 119-123, 126-127; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 3-4; N. Elisséeff, *Nûr ad-Din*, Damas 1967, II, 389-394, 396-399, 419-422; Hüseyin Ali ed-Dakuki, *Kuzey Irak'ta Atabegler Hakimiyeti* (doktora tezi, 1975), İÜ Ed. Fak., s. 99-105; Saîd ed-Diveci, *Târîhu'l-Mevşil*, Musul 1402/1982, s. 284-287; Coşkun Alptekin, *Dimaşk Atabegliği (Toğteginliler)*, İstanbul 1985, s. 138-142; Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, Ankara 2003, s. 50, 106, 111, 117; "Gâzi, Sayf al-Dîn", *İA*, IV, 733-734.

GÜLAY ÖĞÜN BEZER

SEYFEDDİN GAZİ II

(سيف الدين الغازي)

Seyfüddin el-Gâzi b. Kutbüddin Mevdûd
b. İmâdiddin Zengî
(ö. 576/1180)

Musul atabegi
(1170-1180).

545 (1150) yılı civarında doğdu. Musul atabegi Kutbüddin Mevdûd'un oğludur. Kutbüddin Mevdûd yerine diğer oğlu (II.) İmâdüddin Zengî'nin geçmesini istediye de Mardin Artuklu Beyi Timurtaş'ın kızı olan annesi, Musul Valisi Fahreddin Abdülmehsîh ile iş birliği yaparak II. Seyfeddin Gazi'yi Musul atabegi ilân etti (565/1170). İmâdüddin Zengî de amcası Halep Atabegi Nûreddin Mahmud Zengî'ye şikâyetle bulundu. Fahreddin Abdülmehsîh'in yeğenleri üzerindeki tahakkümüne son vermek isteyen Nûreddin Mahmud Habur, Nusaybin, Rakka ve Harran'ı ele geçirdi (Muhar-